

ניהול נתוני תלמידים – סיכום מפגש היועצות ה' טבת תשע"ט | 13.12.18

ביום ה', ה' טבת תשע"ט, 13.12.2018 התקיים מפגש היועצות ראשון בנושא: **הסדרת ניהול נתוני תלמידים**. המפגש התקיים בבית 'שיתופים' בנוכחות 26 משתתפים, ביניהם: צוותי הוראה, מנהלי בתי-ספר, מטה המשרד, מנהלי מחלקות חינוך ברשויות מקומיות, הורים ותלמידים¹. המפגש נערך כחלק מתפיסת ה'משילות המשתפת' שהמשרד מוביל בשנים האחרונות, ובתוך כך, בעלי עניין, מומחים וקבוצות מהציבור, מעורבים ברמות שונות בתהליכי קבלת החלטות, עיצוב מדיניות ויישומה. שאלת השיתוף שהתוותה את מפגש היועצות היתה - **מהם ההזדמנויות והאתגרים בניהול נתוני תלמידים?**; שאלה זו נבחנה מנקודות מבט שונות: תלמידים, הורים, מורים, מנהלים, רשויות מקומיות, מטה המשרד ורכזי/ות תקשוב. להלן עקרי התובנות וההמלצות שעלו במהלך המפגש:

מהלך המפגש

גב' מיכל עוז ארי, הממונה על תכניות חיצוניות והקשר הבין-מגזרי, הציגה את תפיסת ה'משילות המשתפת' של המשרד ואת תהליכי השיתוף המתקיימים במשרד. **גב' רותי רווה, מנהלת תחום בכיר פרויקט הסדרת מערך המידע**, הציגה את הרקע למהלך הסדרת ניהול נתוני התלמידים בדגש על חשיבות הנושא, סטטוס התהליך וסקירה השוואתית למדינות אחרות בעולם². בעיקרו של המפגש המשתתפים התייחסו להזדמנויות ולאתגרים הנובעים מהסדרת נתוני התלמידים מנקודות מבט שונות³, וכן נערכו שיחות בקבוצות הטרוגניות בדגש על מפתחות להצלחת המהלך, יצירת אמון, אזהרות והמלצות גנריות⁴.

הזדמנויות ואתגרים מנקודות מבט שונות

הזדמנויות

- **איסוף מידע חיוני** - איזון בין מידע חיוני לבין מידע שלישי במטרה לאתר ולהעצים את חוזקות התלמיד/ה.
- **מענה דיפרנציאלי מותאם ומדויק** - זיהוי הצרכים ומתן מענה אישי ולא רק מבוסס ציונים.
- **איסוף נתונים המתייחסים לסביבות הבלתי פורמליות** - פעילויות חברתיות, היבטים רגשיים והישגים יוצאי דופן שאינם קשורים ללימודים כאמצעי להעשרת תמונת התלמיד/ה.
- **תהליכים מבוססי נתונים** - תהליכי תכנון, קבלת החלטות ותיעול משאבים באופן משוכלל ומבוסס נתונים.
- **ייעול תהליך ניהול הנתונים** ומניעת הזנה חוזרת ונשנית של נתונים הן על-ידי בית-הספר והן על-ידי ההורים.
- **התאמת למידה מפורמט ציבורי לפורמט אישי** - בניית תכניות לימוד מותאמות אישית.
- **פרספקטיבה רחבה וראייה הוליסטית** - ניתוח המידע יאפשר התבוננות בתלמיד הן ברמה האינדיבידואלית והן ברמה הרוחבית, תמונה כיתתית, בית ספרית, רשותית ברורה.

אתגרים

- **הימנעות מתיג התלמיד/ה במעבר בין מוסדות החינוך**.
- **הימנעות מהסללה** על בסיס הנתונים ועל חשבון חופש הבחירה ו/או באופן שיקשה על התלמיד/ה "לפתוח דף חדש".
- **מניעת זליגת מידע** לגורמים בלתי רצויים, לרבות גופי חוץ (בטחון ומסחרי), ופגיעה בפרטיות התלמיד/ה על-ידי חשיפת מידע רגיש אודותיו/ה בטעות או במתכוון.
- **התייחסות סובייקטיבית למידע** - חשיפה למידע עשויה לעצב את התנהגות הצוות החינוכי כלפי התלמיד/ה ובכך לגרום ליחס מיוחד/דעה קדומה כלפיו/ה.
- **הצפת מידע והטלת עומס בירוקרטי** על הצוותים החינוכיים בהזנה מרובה של נתונים.
- **איסוף וניהול הנתונים ללא התחשבות בהבדלים תרבותיים-חברתיים**.

¹ לרשימת המשתתפים המלאה ראה/י נספח א'

² מצגת המפגש מצורפת בנספח

³ לכלל ההתייחסויות שנרשמו בפעילות זו ראה/י נספח ב'

⁴ קבוצות הדיון עבדו לפי נייר עבודה מלווה ובו שבע שאלות מנחות. לכלל ההתייחסויות שנרשמו בפעילות זו ראה/י נספח ג'

- **בניית אמוץ** עם ההורים והתלמידים/ות בנוגע לניהול מידע מזוהה במערכת החינוך – כיום, הורים ותלמידים לא יודעים אילו וכיצד מנוהלים הנתונים אודות התלמיד/ה באופן מזוהה.

דיון ואיסוף תובנות

להלן עקרי הדברים שעלו בקבוצות הדיון:

- **שקיפות להורים ולתלמידים/ות לגבי מתכונת השימוש בנתונים מזוהים כתנאי ליצירת אמוץ:**
 1. אילו נתונים מזוהים נאספים ברמת המוסד החינוכי, הרשות המקומית, ומשרד החינוך (במפגש תלמידים/ות ביקשו כי המידע יונגש גם לתלמידים/ות עצמם/ן).
 2. אילו בעלי תפקידים במוסד החינוכי, ברשות המקומית ובמשרד החינוך חשופים לנתונים המזוהים אודות התלמיד/ה.
 3. אילו נתונים מועברים לגורמים חיצוניים למערכת החינוך.
 4. מה קורה לנתוני התלמיד/ה המזוהים עם סיום שנות לימודיו/ה.
 5. מתן אפשרות להורים ולתלמיד/ה להתייחס למידע המנוהל אודותיו/ה.
- **שימוש מושכל בנתונים והנגשתם במעבר בין מוסדות החינוך באופן שימנע תיוג והסללה**
 1. הנגשת הנתונים להורים לצורך הסכמה מפורטת בדבר העברת הנתונים בין מוסדות החינוך.
 2. במידה וניתנה הסכמת הורים, מוסד החינוך החדש יחשף למידע רק לאחר קליטת התלמיד/ה, כך שנתונים אלו לא ישמשו להדרה אלא לדיוק המענים הנתונים לתלמיד/ה.
 3. הגדרת מערך הרשאות לבעלי התפקידים השונים במוסד החינוכי, ברשות המקומית ובמשרד החינוך.
 4. שימוש בכלי אבטחת מידע שונים והדרכה בעניין חשיבות ההגנה על הפרטיות למניעת זליגת מידע אישי.
 5. הדרכת הצוות החינוכי לגבי מתכונת השימוש בנתונים ככלי מסייע בקבלת החלטות, באופן המצמצם את הסכנות האמורות, תוך חידוד הצורך להימנע מקיבוע תלמידים/ות בהגדרות או תיוגים לאור נתוני עבר.
- **הטמעה איטית ומדורגת של העברת נתונים בין מוסדות החינוך וקידום תרבות מבוססת נתונים**
 1. הוצע לקיים פיילוט במספר רשויות מקומיות על מנת לבחון את ניהול ההזדמנויות והאתגרים המפורטים לעיל וללוות מקרוב את התהליך בטרם הטמעה רחבה.
 2. הוצע להקדיש חשיבה מיוחדת לצומת המשמעותי של מעבר מהיסודי לחטיבת הביניים – צומת שבן, מצד אחד, העברת נתונים עשויה לסייע בדיוק המענים ובחיסכון של זמן לימוד יקר של צרכי התלמיד, ומצד שני, עלולה להביא לתיוג ולפגיעה בתלמיד.
 3. הוצע להקדיש חשיבה מיוחדת להיבטים רב תרבותיים – דיווח נתונים מסוימים במגזר הערבי או החרדי עשוי להיות רגיש במיוחד ואף לחשוף את הגורם המזין לסכנה של ממש (ניתנה הדוגמא של תיעוד אירועי אלימות או מצב משפחתי במגזר הערבי). מאידך צריך לפתח כלים ייחודיים לאיתור מצוינות בקהילות אלו.
 4. הוצע להקדיש חשיבה מיוחדת להשפעת מערך נתונים מסייע על האינטראקציה האישית בין המורה לתלמיד ועל הצורך להבטיח כי העבודה עם נתונים לא תבוא על חשבון הקשר הבין אישי.
 5. הוצע להקדיש חשיבה מיוחדת לנתונים הנוגעים לרקע סוציו-אקונומי ומשפחתי של התלמיד – הנתונים יכולים, מחד, לסייע בדיוק המענים לתלמיד והוזכרו כנחוצים, אך גם עלולים להביא לתיוג ולכן יש לקחת בחשבון את הרגישות הגבוהה של נתונים אלו.
- **ניהול הנתונים באופן ידידותי כתנאי לקידום תרבות מבוססת נתונים במערכת החינוך:**
 1. הנגשה פשוטה לצוות החינוכי בכלי מתקדם וידידותי לשימוש.
 2. הימנעות מהצפה במידע ובנתונים.
 3. הימנעות מבקשות נתונים מרובות ומוגזמות המקשות על הצוותים החינוכיים.
 4. מתן כלים לצורך פיתוח אוריינות סטטיסטית.
 5. ריכוז הנתונים במקום אחד – ביזור המידע מקשה על מנהלים וצוותים חינוכיים.
 6. הקפדה על עדכניות הנתונים והנגשה און-ליין של נתונים.
 7. הקפדה על טרמינולוגיה אחידה והתמקדות בנתונים אובייקטיביים וקשיחים שלא נתונים לפרשנות.

את המפגש סיכמה גב' רותי רווה בהתייחסות לדברים שנאמרו במהלך המפגש בכלל ובפעילות הקודמת בפרט:

- נקודת המבט של התלמידים/ות מאוד חשובה והעשירה את הדיון.
- לגבי העברת נתונים בין מוסדות חינוך, אנו בשלב ראשוני של חשיבה ולכן ההתייחסויות בנושא חשובות.
- העיקרון המכונן של מעבר מידע מסוג זה הוא הסכמה פרטנית של ההורים.
- לגבי העברת מידע משרדי לגורמים חיצוניים – כל העברה נבחנת ע"י ועדת העברות מידע משרדית וחייבת להיות מנומקת ועל פי דין.
- ברמה המערכתית, משרד החינוך זקוק בעיקר לרובד הסטטיסטי של הנתונים.

- אנחנו בתהליך גיבוש של מספר עקרונות רלוונטיים:
 - נתונים לא יעברו בין מוסדות חינוך אלא אם יש הסכמת הורים מפורטת.
 - לאחר סיום הלימודים, שמירת הנתונים במתכונת סטטיסטית בלבד – גישה מזוהה רק לנתונים אותם נדרש המשרד לשמור על פי חוק מספר שנים לאחר מכן (כגון נתוני בגרויות).
 - העברת מידע – מתוקף חוק הגנת הפרטיות, קיימות ועדות משרדיות האחראיות על בחינת בקשות להעברת מידע. נתונים לא מועברים לגורמים חיצוניים כלשהם ללא בחינה משפטית מעמיקה ואישור הוועדה.
- רותי הביעה רצון להמשיך בדיאלוג, מעבר למפגש הנוכחי ומזמינה את המשתתפים לדיאלוג פרטני.

המשך תהליך השיתוף

מפגש זה הינו מפגש ההיוועצות הראשון מבין שני מפגשים. המפגש הבא יתקיים בתאריך 24.1.19 בפורום של מומחים, גופי ממשלה, מגזר שלישי ואקדמיה.

נספח א' – רשימת משתתפים (לפי ייצוגים)

תלמידים

1. איה חיימוביץ
2. טל אגאי
3. נבו ארד
4. עדי מצגר
5. עמית אביטל

הורים

1. אודליה שינדורף
2. גדי כהן
3. גיא ירניצקי

מנהלי בתי-ספר

1. אורנה שלי
2. מאג'ד אלאסד
3. מאג'דה נאטור
4. מירי ענני
5. קרן סבג

מורים

1. אירנה ברש
2. אמאני תאיה
3. בלאל גנאים
4. מלינה חיון
5. סועאד אלאסד

מטה המשרד

1. טובה בן ארי, ממונה על יישום חוק זכויות הילד/ה
2. טל ספיר, מנהלת פורטל בתי-ספר
3. יואב אזולאי, מנהל אגף כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך
4. יוסי מיכל, מדריך ארצי ליישום זכויות התלמיד/ה
5. פנחס קליין, מנהל פרויקטים, מנהל תקשוב

רשויות מקומיות

1. נורית דנינו, מנהל חינוך, רעננה
2. עליזה מושקוביץ, חינוך יסודי, חבל מודיעין
3. עמוס תמם, חינוך מיוחד, פתח-תקווה

נספח ב' – הזדמנויות ואתגרים מנקודות מבט שונות

אתגרים	הזדמנויות	
- הסללה לפי תבניות מקובעות - המידע עשוי לעצב את התנהגות המורה כלפי התלמיד/ה - ובכך לגרום ליחס מיוחד/דעה קדומה כלפיו/ה באופן שיקשה על התלמיד/ה לפתוח דף חדש	- מענה אישי מותאם - פיתוח והעצמת יכולות - תחושה שרואים ומכירים בכל תלמיד/ה	תלמידים
- פגיעה בפרטיות התלמיד/ה וזליגת המידע לגורמים בלתי רצויים לרבות לגופי חוץ (בטחון, מסחר) - מניעת תיוג תלמיד/ה לפי הוריו/ה	- מענה אישי מותאם ומדויק - מניעת תיוג - זיהוי מאפיינים אישיים של התלמיד/ה - ניהול המידע באופן רציף ולא שכל שנה להתחיל מחדש - הזדמנות בבחירת מוסד חינוכי עפ"י מפתח הישגים - ויכולות	הורים
- פגיעה בפרטיות התלמיד/ה: המורים יהיו חשופים למידע שהתלמיד/ה לא מעוניין/ת שידעו; חשיפת מידע רגיש אודות התלמיד/ה בטעות/במתכוון - עומס עבודה על המורים בהזנת הנתונים ובאינטראקציה עם משפחות התלמידים/ות - המידע עשוי לעצב את התנהגות המורה כלפי התלמיד/ה ובכך לגרום ליחס מיוחד/דעה קדומה כלפיו/ה	- מענה אישי מיטבי - בניית תכניות לימוד והקצאת משאבים מותאמים לכל תלמיד/ה - "ראיה הוליסטית של התלמיד מעבר לכיתה ויכולת קיום שיח מותאם להגברת הלמידה"	מורים
- עודף מידע לא נחוץ שגורר עיסוק רב ומיותר - שמירה על פרטיות התלמיד/ה והימנעות "משימוש לרעה" "אנושי" בנתונים - מניעת תיוג התלמיד/ה לפי "סרגלי מדידה בלתי מהימנים"	- המידע יסייע למנהל/ת בתהליך קבלת החלטות, ניצול וחלוקת משאבים בהתאמה לצרכיו/ה חזקותיו/ה של התלמיד/ה	מנהלי בתי-ספר
- עודף מידע לא נחוץ - פגיעה בפרטיות התלמיד/ה וזליגת המידע לגורמים בלתי רצויים - קביעת קריטריונים שקופים להקצאת משאבים	- המידע ייצר "תמונה ישובית ברורה" ובכך יסייע בתכנון, קביעת מדיניות וחלוקת משאבים מדויקת ומותאמת לצרכים בשטח	רשויות מקומיות
- התנגדויות למהלך - ניהול נתונים תוך התחשבות בהבדלים תרבותיים-חברתיים - שמירה ושימוש מושכל במידע "מול תובנות וקבלת החלטות מטה"	- המידע יסייע בחלוקת והקצאת משאבים בהתאמה לצרכים בשטח - איסוף נתונים באופן אחיד, כולל וממוסד - יאפשר בחינת חלופות למידה מלבד הוראה פרונטלית	מטה המשרד
- שמירה על פרטיות התלמיד/ה - "הקמת יחידה שתתפעל את הנתונים"	- ריכוז המידע במערכת אחת עם סיסמה אחת - זמינות המידע - הזדמנות להקים "מערכת BI שיכולה לפלח נתונים רב-שכבתיים"	רכז/ות תקשוב

נספח ג' – התמקדות בנקודת מבט אחת (נייר עבודה מלווה)

נקודת מבט של **תלמידים**: הקבוצה העלתה את השאלה מי נכון שיזין ויהיה חשוף לנתונים? האם המחנך/ת איתו/ה יש רק שעה בשבוע? אן למורה המקצועי/ת, איתו/ה יש 4-5 שעות שבועיות? הודגש שיש להימנע מתיג והסללה כדי לא לצמצם לתלמיד/ה את ההזדמנות "לפתוח דף חדש"; חשוב שהתלמיד/ת/ידע איזה נתונים נאספים אודותיו/ה ושניתן לו/ה הזכות להתייחס לנתונים שנאספים.

נקודת מבט של **הורים**: כדי שהמהלך ההסדרה יצליח, רצוי להגביל את מספר האנשים שיחשפו למידע; חשוב לבנות את האמון עם ההורים תוך שקיפות מלאה ומתן שליטה על קביעת סוג המידע שנאסף וההרשאות למי המידע יהיה זמין; לצד פיתוח האוריינות הסטטיסטית בקרב משתמשי מערכת איסוף וניהול הנתונים, יש להידרש למרכיב "האנושי", קרי, טעויות (פליטות פה, חוסר תשומת לב) ו/או סובייקטיביות (דעה קודמה).

נקודת מבט של **מורים**: בדומה לנקודת המבט של ההורים, גם קבוצה זו התייחסה להכשרת המורים לאוריינות סטטיסטית; צוין שאיסוף וניהול הנתונים ייצור עומס עבודה על המורים; הוצף החשש שהמפגש הבינאישי בין התלמיד/ה למורה עלול להצטמצם, מכך, הומלץ לצמצם את הרשאות החשיפה למורים/ות. בדומה לרשויות, גם קבוצה זו המליצה ליישום המהלך יהיה איטי, מדורג ומפוקח תוך שיתוף פעולה רחב בין הורים, מורים/ות, משרד החינוך, והרשויות.

נקודת מבט של **מנהלי בתי-ספר**: קבוצה זו התייחסה לארבע נקודות מרכזיות: בניית מערכת הרשאות מחמירה להגבלת חשיפת נתוני התלמיד/ה; רצוי שניהול המידע והזנתו יתקיימו במרחב דיגיטלי אחד שיהיה נגיש בכל מקום בביה"ס; יש להבטיח שאופן הזנת הנתונים יהיה אמין, מדויק וברור באופן שיצמצם פרשנויות (החל מהנחיות לגורמים האמונים על איסוף וניהול הנתונים וכלה בפורמט מילוי מידע מדויק שתוחם את התשובות); חשוב להתייחס ולהתחשב במאפיינים הרב-תרבותיים במגזרים השונים ולפיהם לקבוע את אופן השימוש במידע (לדוגמה: נושא הטרדות מיניות במגזרים החרדי והערבי).

נקודת מבט של **רשויות מקומיות**: קבוצה זו ציינה שלושה מפתחות להצלחת המהלך: ממשק ניהול נתונים ידידותי; שיתוף פעולה בין כלל הגורמים ברשות (רווחה, נוער וכו'); מינוי ייעודי לבקרה חיצונית על ניהול המידע. הומלץ שמהלך הסדרת נתוני תלמידים יתקיים בהדרגה, תחילה כפיילוט בכמה רשויות; להידרש לנושא אבטחת המידע והרשאות הכניסה למערכת ניהול הנתונים; להתחשב בנסיבות הפוליטיות הדינמיות במרחב הרשותי (שימוש לא ראוי בנתונים בזמן בחירות).

נקודת מבט של **מטה המשרד**: קבוצה זו הדגישה שלוש המלצות מרכזיות: יישום מדורג ומפוקח של המהלך תוך שיתוף פעולה רחב הכולל גם את ההורים והרשויות; לפעול ליישום המהלך תוך שקיפות מלאה ובהמשך לקדם גיבוש אמנה בין ההורים לבין מערכת החינוך; קביעת קריטריונים קבועים ואחידים לאיסוף המידע בכל בתי-הספר בארץ. הוצע ליצור כלים חוצי-מגזרים וחוצי-מגזרים לאיתור חכם של יכולות וכישורי תלמידים/ות.